

МОТИВИ КЪМ ПРОЕКТА НА ЗАКОНА ЗА БЪЛГАРСКИЯ ЖЕСТОВ ЕЗИК

Причини, които налагат приемането на закона

Конвенцията на Организацията на обединените нации (ООН) за правата на хората с увреждания е първият правно задължителен международен инструмент в областта на правата на човека, по който Европейският съюз и неговите държави членки са страни. Конвенцията изисква държавите, които са страни по нея, да насърчават, закрилят и гарантират пълноценното и равноправно упражняване от хората с увреждания на всички човешки права и основните свободи, да способстват за зачитане на вътрешно присъщото им човешко достойнство.

Конвенцията е ратифицирана от Европейския съюз на 23 декември 2010 г., а малко повече от година след това – на 10 февруари 2012 г., е обнародван Законът за ратифициране на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания. Конвенцията предвижда предприемане на активни действия от страна на държавните институции, за да се гарантира упражняването на човешките права от хората с увреждания и съобразяване с указаните от нея стандарти. Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания признава езиковата идентичност на общността на глухите и като цяло насърчава използването на жестовия език.

В съвременен аспект слуховата недостатъчност се разглежда не като патология, а като особено състояние на човека. Глухотата обединява хората в уникално културно и езиково общество. В своята малцинствена общност те развиват субкултура, самобитност и преди всичко визуален език, който е алтернатива на говоримите езици като основно средство за общуване. Признаването на жестовия език гарантира човешкото право на равенство на глухите хора, което им осигурява равноправно участие в живота на обществото.

До настоящия момент в Република България жестовия език се използва в образованието като помощно средство. Децата със слухова загуба използват жестовете както в общуването помежду си, така и при общуването с учителите в различни комуникативни ситуации, главно на разговорно, битово ниво и по-рядко в учебния процес. За да се осигурят условия за усвояването на естествения жестов език, а не само на калкиращата реч се изисква решаването на редица сериозни въпроси – изследване на лексиката и граматика на българския жестов език, разработване на методически ръководства към българския жестов език, подготовка на педагогическите специалисти,

които работят с деца или ученици със слухова загуба, квалификация по български жестов език за педагогически специалисти по учебния предмет български жестов език и други.

До момента държавата е осигурявала финансови средства за безплатна преводаческа услуга на български жестов език в рамките на 10 часа на всяко глухо лице. Тези часове обаче са недостатъчни, за да се гарантира правото на достъп до пълноценна информация и комуникация.

В България започва все по-задълбочено да се изучава и разкрива ролята на жестовия език в познавателното и личностното развитие на децата със слухова загуба, както и неговият потенциал да подпомогне ученето на говоримия български език.

Отчита се необходимостта от ученето и използването на жестовия език както от глухи хора, така и от всички български граждани.

През 2015 г. беше утвърдена от министъра на образованието и науката концепция по прилагането на чл. 21 „Свобода на изразяване и на мнение, свобода на достъп до информацията“ от Конвенцията за правата на хората с увреждания на ООН – „Въвеждане на жестовия език“. В тази връзка беше направен кратък анализ на действащата европейска рамка в областта на свободата на изразяване и на мнение, и на свободата на достъпа до информация при използването на жестовия език, както и на състоянието на жестовия език в България. Приоритетните мерки са заложили в Плана за действие на Република България за прилагане на Конвенцията за правата на хората с увреждания (2015 – 2020), като една тях е и признаване и популяризиране на българския жестов език като езикова система.

По една от дейностите по проекта на Министерството на образованието и науката „Подкрепа за равен достъп и личностно развитие“ по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014 – 2020 г. беше осъществено научно изследване и беше научно доказано, че българският жестов език е самостоятелен език. Освен това проведеното научно изследване аргументира хипотезата, че на територията на българската държава е възникнала лингвистична система, развивана и предавана от поколение на поколение чрез междуличностната комуникация на гражданите със слухова загуба. Разпознаването на жестовата комуникация като сложна лингвистична система променя визията не само за езиковия статус на глухите хора, но и за техния интелектуален и социален потенциал.

С оглед преодоляването на ограничения достъп до информация на лицата със слухова загуба Министерството на образованието и науката от 2018 г. периодично представя новини на жестов език в сферата на образованието.

Освен това Министерството на образованието и науката инициира и подкрепя и други дейности по изпълнението на Плана за действие, а именно научни разработки от висши училища и от юридически лица с нестопанска цел, както следва:

- продължаващо научно изследване на граматиката на българския жестов език;
- научно изследване на детската лексика в българския жестов език;
- разработване на методическо ръководство за обучение по български жестов език в предучилищна и начална училищна възраст;
- разработване на методическо ръководство за подготовка на преводачи по български жестов език;
- разработване на методическо ръководство за обучение на сляпо-глухи по български жестов език и алтернативни средства за комуникация.

Това дава основание за изготвяне на проект на закон за признаването и равностойното прилагане на българския жестов език в различни области на обществения живот. За целта е важно да се стимулира научноизследователската дейност за надграждането и използването на българския жестов език.

Министерството на образованието и науката ще продължи да насърчава и подкрепя провеждането на научни изследвания, свързани с лексиката и граматиката на българския жестов език, създаването на електронни образователни ресурси и на методически ръководства за неговото прилагане в образованието от институции и организации, включително организации на и за хората с увреден слух и на сляпо-глухи лица, вписани по реда на Закона за юридическите лица с нестопанска цел като юридически лица с нестопанска цел за осъществяване на общественополезна дейност.

Признаването на жестовия език като естествен самостоятелен език е една от основните цели на глухата общност по целия свят. Няма стандартен път, по който такова признаване да бъде законно включено в националните правни рамки. Докато в някои държави националният жестов език е признат за официален език и вписан като такъв в конституцията, в други е признат с отделен закон, а в някои страни има защитен статут в определени области, като например образование или достъп до обществени услуги.

Цели, които се поставят

Проектът на Закона за българския жестов език е разработен в съответствие с Конвенцията за правата на хората с увреждания на ООН и основната му цел е признаване на езиковия статут на българския жестов език и зачитането на правото на глухите лица на изразяване, на информация и на своя идентичност чрез българския жестов език.

Основните цели на закона са:

- признаване на българския жестов език като естествен самостоятелен език;
- осигуряване на безвъзмездна преводаческа услуга от и на български жестов език за глухите и сляпо-глухите лица;
- признаване на културната и езиковата идентичност на общността на глухите лица и формиране на нагласи за уважение към тях;
- формиране на устойчиви нагласи и мотивация за учене през целия живот и за използване на българския жестов език с оглед осигуряване на равни възможности на глухите лица за тяхното пълноценно приобщаване и участие в обществения живот;
- прилагане на българския жестов език в системата на предучилищното и училищното образование и на висшето образование;
- подготовка на специалисти за обучение по български жестов език;
- осигуряване на комуникация с помощта на съвременните информационни технологии чрез българския жестов език.

В Закона са регламентирани правата и задълженията на образователните институции във връзка с глухите и сляпо-глухите деца и ученици за осигуряване на условия за използване на българския жестов език съобразно степента на нарушението на зрението и/или на слуха в системата на предучилищното и училищното образование. Предвидена е възможност за глухите и сляпо-глухите деца за ранно въздействие и ранна подкрепа чрез българския жестов език. За родителите на глухи или сляпо-глухи деца са предвидени консултации, свързани с използването на българския жестов език, както и организиране и провеждане на обучения за тях.

Предвидена е възможност и за използването и създаването на системи за комуникация, които произхождат от българския жестов език и подкрепят подходи на общуване, както и овладяване на други езикови компетентности.

В системата на предучилищното и училищното образование се предоставя възможност за изучаване на българския жестов език в специално образователно направление в детските градини и като специален учебен предмет, както и за използването му в учебния процес съобразно потребностите на глухите и сляпо-глухите деца и ученици.

Също така е регламентирана възможност за използване на българския жестов език при текущите изпитвания и изпитите на глухите и сляпо-глухите ученици. Уредено е право на ползване на преводачески услуги на български жестов език за глухите и сляпо-глухите студенти и докторанти, както и възможност за осигуряване на условия за подготовка на специалисти по български жестов език.

В Закона е уредена възможност за създаване на Съвет за българския жестов език с консултативни функции, който да подпомага министъра на образованието и науката при изпълнение на дейностите, свързани с развитието на българския жестов език – насърчаване на научни изследвания, свързани с лексиката и граматиката на българския жестов език, на създаването на електронни образователни ресурси и на методически ръководства за неговото прилагане в образованието.

В изпълнение на задълженията на държавата ни по Конвенцията за правата на хората с увреждания е предвидено на глухите и сляпо-глухите лица да бъде осигурен достъп до информация и комуникация чрез преводачески услуги на български жестов език с осигурен лимит, финансиран от държавата. Министерството на труда и социалната политика ще организира и координира дейностите, свързани с предоставяне, отчитане и финансиране на преводаческите услуги.

Въз основа на заявление-декларация по образец, утвърден от изпълнителния директор на Агенцията за социално подпомагане, придружено с медицински документи и/или експертно решение на ТЕЛК или НЕЛК, глухото или сляпо-глухото лице ще има право на безвъзмездна преводаческа услуга на български жестов език от 10 часа месечно, но не повече от 120 часа годишно. Глухите и сляпо-глухите студенти и докторанти в процеса на обучението си за придобиване на висше образование, освен посочения осигурен лимит, имат право на допълнително ползване на преводачески услуги на български жестов език до 60 часа на семестър.

Извън осигурения лимит глухите или сляпо-глухите лица ще получават безвъзмездна преводаческа услуга и при хоспитализиране в държавни и общински лечебни заведения за болнична помощ, при оказване на спешна медицинска помощ и

при извършване на процесуално-следствени действия по реда на Закона за Министерството на вътрешните работи.

Също така държавните институции и органите на местното самоуправление ще са длъжни да осигуряват превод на български жестов език при административно обслужване от органите на изпълнителната власт и на местното самоуправление, както и при провеждането на мероприятия, организирани от тях, с участие на лица със слухова загуба и на сляпо-глухи лица.

Със Закона за българския жестов език се урежда нов режим по отношение на преводаческите услуги. Предвижда се включване на лицата, извършващи преводачески услуги от и на български жестов език в Списък на преводачите на български жестов език. Включването в него е по желание на преводача и това би му дало възможност да получи възнаграждение за извършената от него преводаческа услуга. Режимът по вписване ще бъде регистрационен. Списъкът ще се води и поддържа от Агенцията за хората с увреждания. Глухите или сляпо-глухите лица ще упражняват правото си на получаване на преводаческа услуга на български жестов език чрез избран от тях преводач от този списък.

Постигането на всички горепосочени цели гарантира не само достъпът до информация, но и по-добър достъп до образование, по-добра реализация и социализация на глухите хора, а оттам и по-добро качество на техния живот.

Финансови и други средства, необходими за прилагането на новата уредба

Средствата за дейностите, предвидени в проекта на Закон за българския жестов език, ще бъдат предоставени от държавния бюджет, чрез бюджета на Министерството на труда и социалната политика, от бюджета на институциите по чл. 21, ал. 4 и чл. 25 от настоящия закон, бюджета на държавните и общинските детски градини и училища, центровете за подкрепа за личностно развитие по чл. 49, ал. 1, т. 4 и специализираните обслужващи звена по чл. 50, ал. 1, т. 5 от ЗПУО, както и по европейски и международни проекти и програми и други източници.

Очаквани резултати от прилагането на новата уредба

С приемането на Закона за българския жестов език Министерството на образованието и науката ще изпълни поет ангажимент във връзка с изпълнението на Стратегическа цел 4.2. Въвеждане на жестовия език от Плана за действие на Република

България за прилагане на Конвенцията за правата на хората с увреждания на ООН (2015 – 2020).

С приемането на такъв закон ще се въведат разпоредби, отнасящи се до признаването и равностойното прилагане на българския жестов език в различни сфери на обществения живот. Чрез него ще се промени в положителен аспект образователната, социалната и културната среда на глухите лица в България, а оттам и ще се повиши качеството на живота им.

Анализ за съответствие с правото на Европейския съюз

Предложеният проект на акт на Министерския съвет не е свързан с прилагането на европейското законодателство, поради което не се налага да бъде изготвена справка за съответствие с правото на Европейския съюз.